

Владислав Олександрович Бандровський,
аспірант відділу міжнародного права
та права Європейського Союзу
Інституту держави і права
імені В. М. Корецького НАН України
ORCID: 0009-0005-1992-1170

КОЛЕКТИВНІ КОНТРЗАХОДИ ЯК ПРАВОВИЙ ІНСТРУМЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕПАРАЦІЙ ЗА ГРУБІ ПОРУШЕННЯ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ *ERGA OMNES*: КОНЦЕПЦІЯ, ВИКЛИКИ, ПЕРСПЕКТИВИ

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Збройна агресія російської федерації проти України спричинила масштабні збитки за одночасної відмови держави-агресора виконувати обов'язок повного відшкодування шкоди. За таких умов традиційні механізми реалізації репарацій є обмеженими, зокрема, через недостатню юрисдикцію України щодо активів за кордоном та неефективність наявних інструментів примусового стягнення. Це потребує правового обґрунтування міжнародно-координованих заходів для забезпечення виконання репараційних зобов'язань. Проблема безпосередньо пов'язана з ключовими завданнями міжнародного права, а саме з уточненням наслідків порушення зобов'язань *erga omnes* і визначенням меж допустимого реагування третіх держав. У практичному вимірі йдеться про формування легітимної моделі колективної реакції на грубі порушення міжнародного правопорядку з дотриманням принципів пропорційності, координації та недопущення подвійної компенсації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій та виокремлення невирішених частин проблеми. Питання відповідальності держав за порушення зобов'язань *erga omnes* та реагування третіх держав розвивається в доктрині й практиці міжнародного права, однак залишається недостатньо визначеним щодо колективних контрзаходів. Проект статей Комісії з міжнародного права (2001) визнає право третіх держав посилаючись на відповідальність у разі порушення зобов'язань, установлених в інтересах міжнародного співтовариства (ст. 48), але не містить прямого підтвердження їх права на застосування контрзаходів, обмежуючись поняттям «законні заходи» (ст. 54), що зумовлює правову невизначеність. Практика Міжнародного Суду ООН (справи *Barcelona Traction, The Gambia v. Myanmar*, консультативний висновок у справі Чагосу) підтверджує наявність правового інтересу держав у захисті загальнообов'язкових норм, не формулюючи водночас чітких критеріїв допустимості колективних контрзаходів. Сучасні доктринальні дослідження, зокрема праця О. Хатауей, М. Міллз і Т. Постона (2024), обґрунтовують репараційну функцію таких заходів. Водночас невирішеними залишаються питання меж колективних контрзаходів, їх координації та запобігання подвійній компенсації, що й становить предмет поданого дослідження.

Мета статті – проаналізувати юридичну природу колективних контрзаходів у контексті порушень зобов'язань *erga omnes* та обґрунтувати їхнє застосування як інструменту міжнародно-правового примусу з метою компенсації шкоди, завданої агресією.

Методологія дослідження. Методологічну основу дослідження становить поєднання загальнонаукових і спеціально-юридичних методів. Діалектичний підхід використано для аналізу еволюції зобов'язань *erga omnes* та доктрини контрзаходів у міжнародному праві. Формально-догматичний і системний методи застосовано для інтерпретації Проекту статей Комісії з міжнародного права, норм Статуту Організації Об'єднаних Націй і принципів міжнародної відповідальності у взаємозв'язку з вимогами пропорційності та заборони подвійної компенсації. Порівняльно-право-

вий аналіз дав змогу зіставити доктринальні підходи й практику держав, а емпіричну базу дослідження сформувала практика Міжнародного Суду ООН та національна судова практика України.

Основні результати дослідження. Останніми роками Україна ініціювала процес залучення активів російської федерації для компенсації шкоди, завданої збройною агресією, та фінансування повоєнного відновлення. У 2022 році Верховний Суд України постановив, що суверенний імунітет не захищає державне майно агресора, попри дискусійність такого підходу в правовій доктрині [1, 2, 3, 4]. Однак обмеження юрисдикції над іноземними активами та незначний обсяг майна, доступного на території України істотно ускладнюють реалізацію національних механізмів стягнення. Тим часом за кордоном заморожено близько 300 мільярдів доларів США, що належать центральному банку росії.

За таких умов продовження режиму замороження виглядає виправданим у межах доктрини контрзаходів. Йдеться про колективні заходи, що застосовуються у відповідь на порушення зобов'язань *erga omnes* – обов'язків перед міжнародною спільнотою, захист яких допускається будь-якою державою. Агресія росії проти України, що грубо порушує ст. 2(4) Статуту ООН, у поєднанні з відмовою від репарацій, створює належні підстави для визнання таких заходів правомірними [5].

Правова основа колективних контрзаходів

Проект статей Комісії з міжнародного права не передбачає чіткого визнання права третіх держав на самостійне застосування контрзаходів у разі міжнародно-протиправного діяння, якщо вони не зазнали безпосередньої шкоди. Водночас ст. 48(1) допускає, що будь-яка держава може посилатися на відповідальність іншої держави у випадку порушення зобов'язань *erga omnes* – тобто таких, що встановлені в інтересах міжнародного співтовариства загалом [6].

Цей підхід ґрунтується, зокрема, на позиції Міжнародного Суду ООН у справі *Barcelona Traction*, де зазначено, що хоча *erga omnes*-зобов'язання не передбачають втручання у двосторонні спори, вони не виключають правомірної підтримки потерпілої держави – зокрема, через дії, що самі по собі є законними (*per se*) [7, с. 32].

У справі *Гамбія проти М'янми* Суд підтвердив, що навіть держава, яка не постраждала безпосередньо, має право посилатися на відповідальність іншої держави за порушення загальнообов'язкових норм. Заперечення М'янми щодо ризику «поширення суперечок» було відхилене як необґрунтоване [8].

Подібну логіку Суд продемонстрував ще у рішенні у справі *Південно-Західної Африки*, зазначивши, що юридичний інтерес держави в дотриманні міжнародного права можливий навіть за відсутності конкретної шкоди, за умови чіткої правової підстави [9].

Однак саме тут виявляється ключова проблема: Проект статей лише визнає можливість звернення до відповідальності, але не містить прямого положення про право третіх держав на контрзаходи. Зокрема, ст. 54 Проекту статей обмежується загальним формулюванням про «законні заходи» й уникає терміна «контрзаходи», залишаючи їх правову природу невизначеною.

Така обережність Комісії з міжнародного права виглядає навмисною і не є нейтральною з погляду міжнародної стабільності. Відсутність чіткого механізму щодо колективного реагування на грубі порушення *erga omnes*-зобов'язань потенційно послаблює здатність міжнародного співтовариства ефективно забезпечувати дотримання фундаментальних норм.

Крім того, залишаються відкритими питання щодо допустимих форм, масштабів і меж дій третіх держав, а також способів координації між ними. Ці аспекти залишені поза увагою Проекту і потребують подальшої кодифікації, особливо в умовах новітніх викликів міжнародному правопорядку [10].

Колективні контрзаходи у відповідь на порушення *erga omnes*

Звичаєве міжнародне право визнає колективні контрзаходи як реакцію на порушення зобов'язань *erga omnes* – таких, що покладають обов'язки перед міжнародною спільнотою загалом. Визнання базується на узгодженій і послідовній практиці держав, яка супроводжується *opinio juris*, тобто переконанням у правовій зобов'язаності дій [11].

На практиці це підтверджується участю як західних, так і незахідних держав у запровадженні санкцій. Зокрема, позиція Групи 77 у 1982 році легітимувала санкції проти апартеїду навіть без

мандата Ради Безпеки ООН. Деякі держави прямо визнали, що їхні дії порушували зобов'язання за ГАТТ, не посилаючись на передбачені винятки. Це свідчить про неявну опору на доктрину контрзаходів, а не на договірні механізми [12, с. 1027].

Однак така практика не є однозначною. Правова доктрина залишається суперечливою: з одного боку, вона дає змогу захистити фундаментальні міжнародні норми, з іншого – може стати інструментом зловживань під прикриттям правомірності. Існує ризик, що сильніші держави односторонньо тлумачитимуть порушення та застосовуватимуть заходи в політичних інтересах, ігноруючи принцип добросовісності.

Водночас повна заборона колективних контрзаходів фактично означала б безкарність агресора, якщо потерпіла держава не здатна реалізувати власні засоби захисту. Це особливо актуально в контексті України: її спроби примусового виконання рішень або стягнення активів російської федерації за межами юрисдикції України виявилися обмеженими. Враховуючи масштаб порушення зобов'язань *erga omnes* з боку держави-агресора, колективні заходи виглядають не лише допустимими, а й необхідними.

Критичне зауваження: міжнародна спільнота досі не виробила чітких інституційних механізмів координації таких контрзаходів. Відсутність правових процедур ускладнює визначення їх пропорційності та правомірності.

На тлі збройної агресії проти України, подальша кодифікація принципів колективних контрзаходів на основі усталеної практики може слугувати каталізатором формування більш справедливо-го механізму захисту міжнародного порядку. Альтернатива – правовий вакуум, у якому моральна відповідальність і правова дія розходяться.

Колективні контрзаходи як засіб примусового відшкодування збитків Україні, завданих російською федерацією

У межах сучасної доктрини міжнародної відповідальності держав колективні контрзаходи дедалі частіше розглядаються як допустима відповідь на тривале невиконання зобов'язань *erga omnes*, зокрема щодо репарацій за грубі порушення міжнародного права. Якщо індивідуальні контрзаходи вважаються легітимними з боку потерпілої держави, то за умов загальнообов'язкових зобов'язань право на аналогічні дії мають і інші держави – за умови, що вони діють в інтересах міжнародної спільноти [13, с. 356–363].

Хоча *jus cogens* і *erga omnes* є різними категоріями, обидві слугують захисту базових цінностей міжнародного права. Російська федерація, відмовляючись компенсувати шкоду, завдану збройною агресією, порушує саме зобов'язання *erga omnes*. Міжнародний Суд ООН неодноразово підтверджував, що всі держави мають інтерес у забезпеченні дотримання таких зобов'язань. У консультативному висновку 2019 року у справі архіпелагу Чагос Суд визнав право усіх держав діяти спільно для припинення незаконного управління територією та завершення деколонізації. Зобов'язання *erga omnes* у цьому контексті охоплюють не лише припинення порушення, а й забезпечення його повного усунення – включно з відшкодуванням [14; 12, с. 1032–1033].

Критичне зауваження: посилення на справу Чагосу є аргументативно доречним, однак контекст деколонізації має значні відмінності від ситуації збройної агресії та масових руйнувань в Україні. У майбутньому паралель потребує кращого обґрунтування, зокрема, через показ дій міжнародної спільноти щодо примусу до репарацій у постконфліктних умовах.

У випадку України зобов'язання росії не обмежуються припиненням бойових дій. Вони включають повне відшкодування шкоди, завданої порушенням основоположних міжнародних норм. Колективні контрзаходи, зокрема замороження активів, участь у реєстрах збитків, створення спеціальних компенсаційних фондів – це правомірні дії, що відображають солідарну відповідь держав на серйозне порушення міжнародного порядку [15, с. 25–33].

Умови для законного застосування колективних контрзаходів

Застосування колективних контрзаходів передбачає дотримання принципу пропорційності не лише на рівні окремих держав, а й у сукупному ефекті заходів. Навіть якщо дії кожного учасника відповідають тяжкості порушення, їх комбінований результат може стати надмірним, що суперечить загальноновизнаним стандартам міжнародного права.

Цей ризик частково зменшується, коли характер заходів визначено міжнародним судовим рішенням або резолюцією Ради Безпеки. В інших випадках держави змушені самостійно оцінювати, чи уможливлюють обставини вдатися до контрзаходів і в яких межах. Це створює серйозну проблему координації, особливо коли йдеться про відшкодування шкоди.

У таких ситуаціях має також дотримуватись принцип заборони подвійної компенсації. Як наголошено у справі *Завод у Хожуві*, компенсація не може присуджуватись повторно за той самий збиток. Відповідно узгодження форм і обсягу контрзаходів є необхідним, щоб уникнути порушення цього принципу [16].

Пропозиції для реалізації репарацій Україні

Колективні контрзаходи, як реакція на порушення зобов'язань *erga omnes*, не потребують схвалення міжнародного трибуналу чи Ради Безпеки. Їх може ініціювати навіть одна держава, якщо діє в інтересах потерпілої сторони. Однак у сучасних умовах така односторонність не гарантує легітимності чи ефективності. Для забезпечення прозорості, передбачуваності та правової визначеності доцільним є інституційне закріплення таких заходів через міжнародну організацію.

Однією з реалістичних і політично прийнятних ініціатив є створення міжнародного реєстру заморожених активів російської федерації під егідою ООН. Генеральна Асамблея, відповідно до ст. 14 Статуту ООН, має повноваження рекомендувати заходи мирного врегулювання ситуацій, що загрожують міжнародному порядку. На цій основі вона може ініціювати добровільний механізм координації держав, які заморозили російські активи.

Такий реєстр повинен містити:

- інформацію про обсяг, розташування та юридичний статус активів;
- умови їх передачі до майбутнього репараційного механізму;
- або сценарії розмороження активів після виконання росією міжнародно-правових зобов'язань.

Цей інструмент може бути пов'язаний із міжнародними кримінальними процедурами (наприклад, за участю Міжнародного кримінального суду), якщо репарації здійснюватимуться в межах розслідувань воєнних злочинів.

Реєстр мав би функціонувати паралельно з уже створеним Реєстром збитків Ради Європи, утвореним у 2022 році.

Важливою перевагою такої моделі є дотримання принципу зворотності контрзаходів: активи не передаватимуться безповоротно, а залишатимуться заблокованими до моменту фактичного виконання російською федерацією зобов'язань щодо репарацій. Це дає змогу уникнути надмірності та забезпечити пропорційність між масштабом збитків і обсягом заморожених активів.

Висновки. У статті досліджено правову природу колективних контрзаходів у контексті порушення зобов'язань *erga omnes* та невиконання державою-агресором обов'язку репарацій. Аналіз статей 48 і 54 Проекту статей Комісії з міжнародного права виявив відсутність чіткого нормативного закріплення права третіх держав на застосування контрзаходів. Водночас практика Міжнародного Суду ООН підтверджує правовий інтерес держав у захисті загальнообов'язкових норм. Обґрунтовано, що за умов грубого порушення міжнародного права колективні контрзаходи можуть бути допустимим механізмом реагування за дотримання принципів пропорційності, координації та заборони подвійної компенсації. Підкреслено значення інституційної координації та розглянуто створення міжнародного реєстру заморожених активів як інструмент упорядкування таких заходів. Подальші дослідження мають зосереджуватися на уточненні критеріїв їх допустимості та механізмів координації.

Список використаних джерел

1. Постанова Верховного Суду від 18 травня 2022 р. у справі № 760/17232/20-ц (провадження № 61-15925св21). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104635312>
2. Постанова Верховного Суду від 14 травня 2025 р. у справі № 916/758/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/127322717>
3. Ухвала Верховного Суду від 30 квітня 2025 р. у справі № 128/3134/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/127021986>
4. Постанова Верховного Суду від 12 лютого 2025 р. у справі № 686/16081/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/125191841>

5. Статут Організації Об'єднаних Націй. Сан-Франциско, 26 червня 1945 р. Офіційне публікування: United Nations Treaty Series. URL: <https://treaties.un.org/doc/publication/ctc/uncharter.pdf>
6. Проект статей про відповідальність держав за міжнародно протиправні діяння з коментарями / Міжнародна комісія з міжнародного права. Нью-Йорк: Організація Об'єднаних Націй, 2001. 86 с. URL: https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/commentaries/9_6_2001.pdf
7. Barcelona Traction, Light and Power Company, Limited (Belgium v. Spain) (New Application: 1962). Міжнародний суд ООН. URL: <https://www.icj-cij.org/case/50>
8. Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (The Gambia v. Myanmar). Judgment of 22 July 2022. URL: <https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/178/178-20220722-jud-01-00-en.pdf>
9. South West Africa (Ethiopia v. South Africa; Liberia v. South Africa). Judgment of 18 July 1966. URL: <https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/47/047-19660718-JUD-01-00-EN.pdf>
10. Dawidowicz M. Third-Party Countermeasures in International Law. Cambridge: Cambridge University Press, 2017. 313 p.
11. United Nations International Law Commission. Draft Conclusions on Identification of Customary International Law: U.N. Doc. A/73/10 (2018), Conclusion 2. URL: https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/draft_articles/1_13_2018.pdf
12. Hathaway O. A., Mills M. M., Poston T. M. War Reparations: The Case for Countermeasures. *Stanford Law Review*. 2024. Т. 76, травень. С. 971–1066. URL: <https://review.law.stanford.edu/wp-content/uploads/sites/3/2024/05/Hathaway-et-al.-76-Stan.-L.-Rev.-971.pdf>
13. Dominice C. The International Responsibility of States for Breach of Multilateral Obligations. *European Journal of International Law*. 1999. Vol. 10, No. 2. P. 353–363. URL: <http://www.ejil.org/pdfs/10/2/585.pdf>
14. Консультативний висновок від 25 лютого 2019 року у справі «Правові наслідки відокремлення архіпелагу Чагос від Маврикію у 1965 році». URL: <https://www.icj-cij.org/node/105780>
15. The Legal Consequences of Obligations Erga Omnes in International. *Netherlands International Law Review*. 2021. Vol. 68, No. 1. P. 1–33. DOI: <https://doi.org/10.1007/s40802-021-00184-9>
16. Factory at Chorzów (Germany v. Poland). Merits. Judgment of 13 September 1928. *Publications of the Permanent Court of International Justice*. Series A, No. 17. P. 59. URL: <https://jsumundi.com/en/document/decision/en-factory-at-chorzow-merits-judgment-thursday-13th-september-1928>

References

1. Postanova Verkhovnoho Sudu vid 18 travnia 2022 r. u spravi No. 760/17232/20-ts (provadzhennia No. 61-15925sv21). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104635312>
2. Postanova Verkhovnoho Sudu vid 14 travnia 2025 r. u spravi No. 916/758/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/127322717>
3. Ukhvala Verkhovnoho Sudu vid 30 kvitnia 2025 r. u spravi No. 128/3134/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/127021986>
4. Postanova Verkhovnoho Sudu vid 12 liutoho 2025 r. u spravi No. 686/16081/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/125191841>
5. Statut Orhanizatsii Obiednanykh Natsii. San-Frantsysko, 26 chervnia 1945 r. Ofitsiine publikuvannia: United Nations Treaty Series. URL: <https://treaties.un.org/doc/publication/ctc/uncharter.pdf>
6. Proiekt statei pro vidpovidalnist derzhav za mizhnarodno protypravni diiannia z komentariamy / Mizhnarodna komisiia z mizhnarodnoho prava. New York: Orhanizatsiia Obiednanykh Natsii, 2001. 86 s. URL: https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/commentaries/9_6_2001.pdf
7. Barcelona Traction, Light and Power Company, Limited (Belgium v. Spain) (New Application: 1962). Mizhnarodnyi sud OON. URL: <https://www.icj-cij.org/case/50> (in Ukr.).
8. Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (The Gambia v. Myanmar). Judgment of 22 July 2022. URL: <https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/178/178-20220722-jud-01-00-en.pdf> (in Ukr.).
9. South West Africa (Ethiopia v. South Africa; Liberia v. South Africa). Judgment of 18 July 1966. URL: <https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/47/047-19660718-JUD-01-00-EN.pdf> (in Ukr.).
10. Dawidowicz M. Third-Party Countermeasures in International Law. Cambridge: Cambridge University Press, 2017. 313 p. (in Ukr.).
11. United Nations International Law Commission. Draft Conclusions on Identification of Customary International Law: U.N. Doc. A/73/10 (2018), Conclusion 2. URL: https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/draft_articles/1_13_2018.pdf (in Ukr.).
12. Hathaway O. A., Mills M. M., Poston T. M. War Reparations: The Case for Countermeasures. *Stanford Law Review*. 2024. Vol. 76, May. P. 971–1066. URL: <https://review.law.stanford.edu/wp-content/uploads/sites/3/2024/05/Hathaway-et-al.-76-Stan.-L.-Rev.-971.pdf> (in Ukr.).

13. Dominice C. The International Responsibility of States for Breach of Multilateral Obligations. *European Journal of International Law*. 1999. Vol. 10, No. 2. P. 353–363. URL: <http://www.ejil.org/pdfs/10/2/585.pdf> (in Ukr.).
14. Konsultatyvnyi vysnovok vid 25 liutoho 2019 roku u spravi “Pravovi naslidky vidokremlennia arhipelahu Chahos vid Mavrykiiu u 1965 rotsi”. URL: <https://www.icj-cij.org/node/105780> (in Ukr.).
15. The Legal Consequences of Obligations Erga Omnes in International Law. *Netherlands International Law Review*. 2021. Vol. 68, No. 1. P. 1–33. DOI: <https://doi.org/10.1007/s40802-021-00184-9> (in Ukr.).
16. Factory at Chorzów (Germany v. Poland). Merits. Judgment of 13 September 1928. *Publications of the Permanent Court of International Justice*. Series A, No. 17. P. 59. URL: <https://jsumundi.com/en/document/decision/en-factory-at-chorzow-merits-judgment-thursday-13th-september-1928> (in Ukr.).

Бандровський В. О. Колективні контрзаходи як правовий інструмент забезпечення репарацій за грубі порушення зобов’язань erga omnes: концепція, виклики, перспективи

У статті досліджуються колективні контрзаходи як правовий інструмент забезпечення репарацій у разі грубих порушень зобов’язань erga omnes на прикладі збройної агресії російської федерації проти України. Відмова держави-агресора від компенсації шкоди та обмежена юрисдикція України щодо активів за кордоном актуалізують питання легітимності міжнародно-координованих заходів, спрямованих на примусове відшкодування. Проаналізовано природу erga omnes у доктрині відповідальності держав і висвітлено нормативну напруженість між статтями 48 і 54 Проекту статей Комісії з міжнародного права: право третіх держав посилається на відповідальність визнається, тоді як право на контрзаходи прямо не кодифіковано. На підставі практики Міжнародного Суду ООН (Barcelona Traction, The Gambia v. Myanmar, консультативний висновок у справі Чагосу, South West Africa) показано еволюцію підходу до участі держав у захисті загальнообов’язкових норм. Обґрунтовано умови правомірності колективних контрзаходів у репараційному контексті: пропорційність (з урахуванням кумулятивного ефекту), координація дій держав і заборона подвійної компенсації. Запропоновано створення під егідою ООН міжнародного реєстру заморожених активів російської федерації як інструменту прозорості, правової визначеності та зворотності заходів і як бази для майбутнього репараційного механізму.

Ключові слова: колективні контрзаходи, відповідальність держав, зобов’язання erga omnes, репарації, міжнародне право, збройна агресія, заморожені активи, принцип пропорційності.

Banndrovsky V. O. Collective Countermeasures as a Legal Instrument for Securing Reparations for Gross Violations of Erga Omnes Obligations: Concept, Challenges, and Prospects

This article analyses collective countermeasures as a legal tool for securing reparations for gross violations of erga omnes obligations, with the armed aggression of the Russian Federation against Ukraine as a case study. The refusal of the aggressor state to provide compensation, combined with Ukraine’s limited jurisdiction over foreign-based assets, raises the question of whether internationally coordinated restrictive measures may be regarded as lawful countermeasures aimed at enforcing reparation-related obligations. The analysis is conducted within the framework of the law of state responsibility and focuses on the legal character of erga omnes obligations. Particular attention is paid to the internal tension within the International Law Commission’s Draft Articles on Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts, notably between Articles 48 and 54. While Article 48 recognises the right of non-injured states to invoke responsibility for breaches of obligations owed to the international community as a whole, Article 54 refrains from explicitly recognising a right to adopt countermeasures, referring instead to “lawful measures”, thereby leaving the normative status and limits of collective countermeasures uncertain. The article draws on the jurisprudence of the International Court of Justice, including Barcelona Traction, South West Africa, The Gambia v. Myanmar and the Chagos Advisory Opinion, to demonstrate a gradual evolution towards acknowledging a legal interest of states in protecting community obligations even in the absence of direct injury. It then systematises the conditions for the legality of collective countermeasures in a reparations-oriented context, emphasising proportionality, coordination among states and the prohibition of double recovery. Against this background, the article considers the establishment of a United Nations-led international register of frozen Russian assets as an instrument to enhance transparency, coordination and reversibility of collective measures, and as a potential foundation for a future reparations mechanism.

Keywords: collective countermeasures, state responsibility, erga omnes obligations, reparations, international law, armed aggression, frozen assets, principle of proportionality.

DOI: 10.33663/2524-017X-2026-17-562-567

Дата першого надходження рукопису до видання: 26.02.2026

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 09.04.2026

Дата публікації: 30.04.2026